

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ НАВЧАННЯ ГРИ В ШАШКИ ДІТЕЙ 4–6 РОКІВ У ПРОЦЕСІ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ

Надія Чижевська, Оксана Шинкарук

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Анотація. Вступ. Сучасний освітній процес передбачає активне залучення дітей дошкільного віку до розвивальної діяльності, яка сприяє їхньому інтелектуальному, емоційному та соціальному розвитку. Одним із дієвих інструментів для цього є інтелектуальні ігри, зокрема шашки. Проблемою є адаптація методик навчання гри в шашки до вікових особливостей дітей 4–6 років. *Мета* – визначення й обґрунтування педагогічних умов навчання гри в шашки дітей 4–6 років у процесі гурткової роботи з урахуванням їхніх вікових особливостей, потреб та можливостей; здійснення аналізу ефективності інтеграції ігрової діяльності та педагогічних методів у навчальний процес. *Методи.* У роботі були використані такі методи: аналіз літератури, педагогічне спостереження, тестування дітей, метод експертних оцінок, методи математичної статистики. Дослідження проводилося серед дітей дошкільних навчальних закладів м. Біла Церква. *Результати.* Розроблено програму навчання гри в шашки для дітей 4–6 років із використанням індивідуального, комплексного та системного підходів. Програма враховує вікові особливості та забезпечує розвиток когнітивних, моторних і соціальних навичок. Результати показали підвищення рівня концентрації, логічного мислення та стратегічного планування у дітей основної групи порівняно з контрольною. Доведено, що педагогічні умови адаптуються до віку, рівня підготовки та контингенту учнів, забезпечуючи максимально ефективний процес навчання. Розроблено алгоритм побудови програми навчання гри в шашки дітей 4–6 років для підготовки юних шашкістів з урахуванням педагогічних умов (особливостей дітей дошкільного віку, роботи в гуртках та специфіки інтелектуальних видів спорту). *Висновки.* Використання шашок як засобу навчання є ефективним для розвитку ключових навичок дошкільників. Запропонована програма є збалансованою, побудована з урахуванням педагогічних умов навчання, враховує вікові особливості, що забезпечує її успішне застосування у процесі гурткової роботи.

Ключові слова: інтелектуальні види спорту, навчання, гра, діти дошкільного віку, педагогічні умови, програма, алгоритм, шашки.

Nadiia Chyzhevska, Oksana Shynkaruk

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR TEACHING CHESS TO CHILDREN AGED 4–6 IN EXTRACURRICULAR ACTIVITIES

Abstract. Introduction. The modern educational process emphasizes the active involvement of preschool-aged children in developmental activities that foster their intellectual, emotional, and social growth. One of the effective tools for achieving this is intellectual games, particularly chess. A key challenge lies in adapting chess teaching methodologies to the developmental characteristics of children aged 4–6. **Objective.** To identify and substantiate the pedagogical conditions for teaching chess to children aged 4–6 during extracurricular activities, considering their age-specific features, needs, and abilities; to analyze the effectiveness of integrating gaming activities and pedagogical methods into the learning process. **Methods.** Literature analysis, pedagogical observation, child testing, expert assessments, and statistical analysis were employed. The study was conducted among preschool institutions in Bila Tserkva, Ukraine. **Results.** A teaching program for chess aimed at children aged 4–6 was developed using individual, comprehensive, and systematic approaches. This program accounts for the age characteristics of children and ensures the development of cognitive, motor, and social skills. The results demonstrated improvements in concentration, logical thinking, and strategic planning in the experimental group compared to the control group. The pedagogical conditions were found to adapt effectively to the age, preparation level, and characteristics of the learners, ensuring maximum learning efficiency. Additionally, an algorithm for constructing a chess teaching program tailored to the specific features of preschool-aged children, extracurricular activities, and intellectual sports was proposed. **Conclusions.** Utilizing chess as a learning tool proves effective for developing key skills in preschool-aged children. The proposed program is balanced, built upon pedagogical conditions, and tailored to the developmental characteristics of young learners, ensuring its successful implementation in extracurricular activities.

Keywords: intellectual sports, teaching, game, preschool children, pedagogical conditions, program, algorithm, chess.

Постановка проблеми. Сучасний освітній процес передбачає активне залучення дітей дошкільного віку до розвивальної діяльності, яка сприяє їхньому інтелектуальному, емоційному та соціальному розвитку. Одним із дієвих інструментів для цього є інтелектуальні ігри, зокрема шашки, які мають значний потенціал для формування у дітей логічного мислення, уваги, стратегічного планування, уміння приймати рішення та соціальних навичок [3, 7, 8, 22]. Водночас виникає проблема адаптації методик навчання гри в шашки до особливостей дітей 4–6 років [6, 19, 29]. Недостатнє врахування вікових особливостей, тривалості концентрації уваги та моторної активності може знизувати ефективність навчання [17, 25, 28].

Навчання гри в шашки у дошкільному віці сприяє розвитку ключових когнітивних та соціальних навичок, таких

як аналіз, синтез, прогнозування, а також взаємодія в колективі [3, 9, 21]. В умовах сучасного освітнього середовища, де гурткова діяльність стає одним із провідних форматів навчання, питання розробки педагогічних умов для успішного засвоєння гри в шашки набуває актуальності [11, 12, 16]. У процесі гурткової роботи важливо створити ефективну програму, що враховує вікові особливості дітей, забезпечує їхній всебічний розвиток і відповідає сучасним педагогічним підходам [14, 17, 18].

Проблеми розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку досліджувало багато вчених, серед яких варто виділити В.О. Сухомлинського [10], який акцентував увагу на значенні ігрової діяльності в освіті дітей, а також Л.С. Виготського [5, 6], який розробив теорію про зону найближчого розвитку. У контексті інтелектуальних ігор

Чижевська Н., Шинкарук О. Педагогічні умови навчання гри в шашки дітей 4–6 років у процесі гурткової роботи. Спорт. Освіта. Здоров'я. 2025; 1: 33–39
DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-6>

Chyzhevska N., Shynkaruk O. Pedagogical conditions for teaching chess to children aged 4–6 in extracurricular activities. Sports. Education. Health. 2025; 1: 33–39
DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-6>

дослідженнями займалися М.О. Александрович, В.З. Анто-нюк, М. Ruđanović, N. Babić, які обґрунтували роль дидактичних ігор у формуванні мислення, а також розглядали значення шашок як засобу розвитку когнітивних здібностей дітей [1, 2, 29].

Мета – визначення та обґрунтування педагогічних умов навчання гри в шашки дітей 4–6 років у процесі гурткової роботи з урахуванням їхніх вікових особливостей, потреб та можливостей; здійснення аналізу ефективності інтеграції ігрової діяльності та педагогічних методів у навчальний процес.

Методи та організація досліджень. У процесі виконання досліджень були використані такі методи: аналіз науково-методичної та спеціальної літератури, даних мережі Інтернет; опитування; педагогічне спостереження та тестування дітей 4–6 років; метод експертних оцінок; методи математичної статистики. Спостереження за дітьми 4–6 років проводилось у гуртках шашок у дошкільних навчальних закладах міста Біла Церква з 2019 до 2022 року. Було залучено 36 дітей, з яких 17 склали основну групу (ОГ), а решта – контрольну групу (КГ). Для тестування використовувалися стандартизовані методики, що враховували вікові особливості дітей і поступово ускладнювали завдання. Експертну оцінку надали 14 фахівців, включаючи тренерів та професійних спортсменів.

Метод математичної статистики включав використання програмного забезпечення STATISTICA 10.0. Первинні дані аналізувалися через визначення медіани (Me) та квартильного розподілу 25 і 75%.

Результати досліджень. Розробка програми навчання дітей дошкільного віку гри в шашки потребує специфічного підходу, орієнтованого на їхні вікові можливості та особливості розвитку. При виборі підходу до розробки програми навчання гри в шашки для дітей дошкільного віку ми виходили з того, що він залежить від багатьох факторів, таких як цілі програми, особливості розвитку дошкільнят, ресурси та обмеження. При розробці програми ми спиралися на сукупність підходів, які максимально повно відображають особливості навчання дітей 4–6 років та педагогічні умови навчання гри в шашки.

Особистісний та диференційований підходи були спрямовані на визначення та дотримання індивідуальних потреб та інтересів кожної дитини. Ми враховували, що в групах діти мали різний рівень здібностей та потреб. Використання даного підходу передбачало налаштування навчання для кожного окремого учня з різними темпами навчання та підходами до вивчення, що забезпечувало оптимальний рівень сприйняття.

Комплексний підхід передбачав використання різних методів та підходів для забезпечення максимального пізнавального ефекту. Комплексний підхід був спрямований на одночасний розвиток як ігрових, так і когнітивних, соціальних та фізичних навичок. Для цього можна запропонувати використання різних методик, ігри, завдання та матеріали для навчання дітей.

Системний підхід дозволяє розглядати навчання як цілісний процес, де всі елементи пов'язані та взаємозалежні. Ми розглядали навчання гри в шашки як систему, де розвиваються різні компетенції (логічне мислення, планування тощо), які взаємодіють між собою. Такий підхід

дозволив створити збалансовану програму, яка охоплює всі аспекти розвитку дитини.

Враховуючи особливості зазначених підходів, ми використовували поєднання та комбінацію різних підходів, що дозволяє забезпечити максимально глибоке та комплексне навчання. Наприклад, ми використовували особистісний підхід для індивідуальної роботи з дітьми та системний підхід для організації групових занять. Під педагогічними умовами навчання ми розглядали сукупність обставин, факторів, методів і засобів, які забезпечують ефективний процес навчання, спрямований на досягнення освітніх цілей. Вони створюють оптимальне середовище для розвитку особистості, формування знань, навичок, умінь і компетенцій. Педагогічні умови адаптуються до віку, рівня підготовки та контингенту учнів, забезпечуючи максимально ефективний процес навчання. У таблиці 1 представлено педагогічні умови навчання гри в шашки дітей 4–6 років.

Обґрунтований нами підхід, який поєднував особистісний, диференційований, комплексний та системний підходи, ґрунтувався на таких складниках:

1) врахування вікових особливостей: діти від 3 до 6 років перебувають у фазі інтенсивного розвитку мозку. Програма має бути адаптованою до їхнього рівня розуміння, концентрації та моторної активності;

2) гра використовується як навчальний інструмент: гра в шашки була в основі програми. Граючи, діти навчаються стратегії, логічного мислення, планування кроків та вирішення завдань;

3) гра в шашки повинна містити прості правила для дітей даного віку, щоб вони могли їх зрозуміти. Наприклад, початкова програма може бути обмежена використанням лише одного типу рухів шашок;

4) використання таких візуальних допоміжних засобів, як яскраві та привабливі шашки, що будуть викликати інтерес дітей. Можна використовувати ілюстрації, анімації чи навіть м'які шашки для більшого залучення;

5) поступовість у навчанні, коли навчання будується на простих завданнях (наприклад, діти будуть вчитися рухати шашки по дошці) з поступовим додаванням нових правил і стратегій;

6) гра в команді. Навчання будується з використанням гри в парах, групах. Це навчає дітей співпраці, вирішенню проблем та розв'язанню конфліктів;

7) заохочення та позитивне підсилення. Для підтримки мотивації дітей даного віку навчатися та грати в шашки необхідно використовувати похвалу та винагороди за досягнення;

8) включення в процес навчання розвивальних завдань. Гру необхідно поєднувати з розвивальними завданнями, наприклад лічбою шашок, вивченням кольорів або відомостями про світ;

9) включення в програму фізичної рухової активності, наприклад використання великих шашок і рух по дошці на підлозі, переміщення тощо;

10) програма повинна бути гнучкою, щоб за необхідності можна було її адаптувати залежно від інтересів і здібностей конкретної групи дітей.

Такий підхід дозволяє побудувати ефективну програму навчання гри в шашки для дітей дошкільного віку,

Таблиця 1

Педагогічні умови навчання гри в шашки дітей 4–6 років

Педагогічні умови	Опис
Цілі та завдання навчання	Чітке визначення освітніх цілей і завдань відповідно до рівня підготовки учнів. Узгодження змісту навчання із запитам та потребами учнів
Зміст навчання	Актуальність і доступність навчального матеріалу. Адаптація змісту до вікових, індивідуальних та когнітивних особливостей учнів
Методи і форми навчання	Використання різноманітних методів (пояснювально-ілюстративного, проблемного, інтерактивного тощо). Індивідуальні, групові та колективні форми організації навчального процесу
Суб'єктивні умови	Урахування індивідуальних особливостей учнів (темپ навчання, стиль сприйняття інформації). Мотивація до навчання (заохочення, створення ситуації успіху)
Навчально-матеріальна база	Забезпечення необхідними засобами навчання (підручники, інвентар, візуальні та інтерактивні засоби). Наявність комфортного освітнього середовища (спеціально облаштоване приміщення, якісне обладнання)
Організація навчального процесу	Чіткий розподіл часу (графік занять, тривалість уроків). Системність і поступовість у навчанні. Чітке визначення етапів та структури навчання
Комунікація між учасниками освітнього процесу	Зворотний зв'язок між викладачем і учнями. Співпраця між учнями (робота в групах чи парах). Співпраця з батьками (особливо важливо у дошкільному віці)
Психолого-педагогічна підтримка	Створення атмосфери довіри та позитивного емоційного клімату. Врахування психофізичних можливостей учнів
Інноваційні технології навчання	Використання сучасних технічних засобів і методик. Інтерактивні платформи, мультимедійні ресурси, ігрові методики
Результативність навчання	Постійний моніторинг прогресу учнів. Надання зворотного зв'язку для коригування навчального процесу
Навчання дітей дошкільного віку (приклад)	Ігрова форма навчання (через рухливі та настільні ігри). Коротка тривалість занять для збереження концентрації уваги. Використання яскравих візуальних матеріалів
Навчання дорослих (приклад)	Акцент на практичну значущість знань. Використання проблемного методу навчання. Гнучкий графік занять
Спеціалізоване навчання (приклад – шашки)	Створення ігрового середовища, яке мотивує учнів. Чітка структура навчального процесу від простого до складного. Поступове введення стратегій та аналітичних завдань

розвиваючи їхні когнітивні, моторні та соціальні навички.

Для побудови програми навчання гри в шашки нами з урахуванням педагогічних умов (особливостей дітей дошкільного віку, роботи в гуртках та специфіки інтелектуальних видів спорту) обґрунтовано алгоритм. Алгоритм містить 15 складників, відображених на рисунку 1.

До алгоритму можна віднести такі дії:

1. Визначення мети та завдань програми навчання гри в шашки:

а) мета – розвиток мислення, логічного та стратегічного мислення, підвищення уваги, концентрації та розуміння правил гри в шашки;

б) завдання:

– ознайомлення з основами гри в шашки та базовими поняттями;

– розвиток логічного мислення та стратегічних навичок;

– вдосконалення моторних навичок;

– підвищення вміння приймати рішення та зосереджуватися.

2. Розробка змісту програми:

а) вивчення базових правил гри:

– розміщення фігур на дошці;

– рухи фігур (вперед, навскіс);

– призначення дамки та її рух;

б) заняття, спрямовані на розвиток мислення:

– гра в прості стратегічні ігри (наприклад, «Пригадай, де фігура»);

– розв'язання логічних завдань на дошці;

в) вивчення основних тактик:

– захоплення фігур супротивника;

– блокування ходів супротивника;

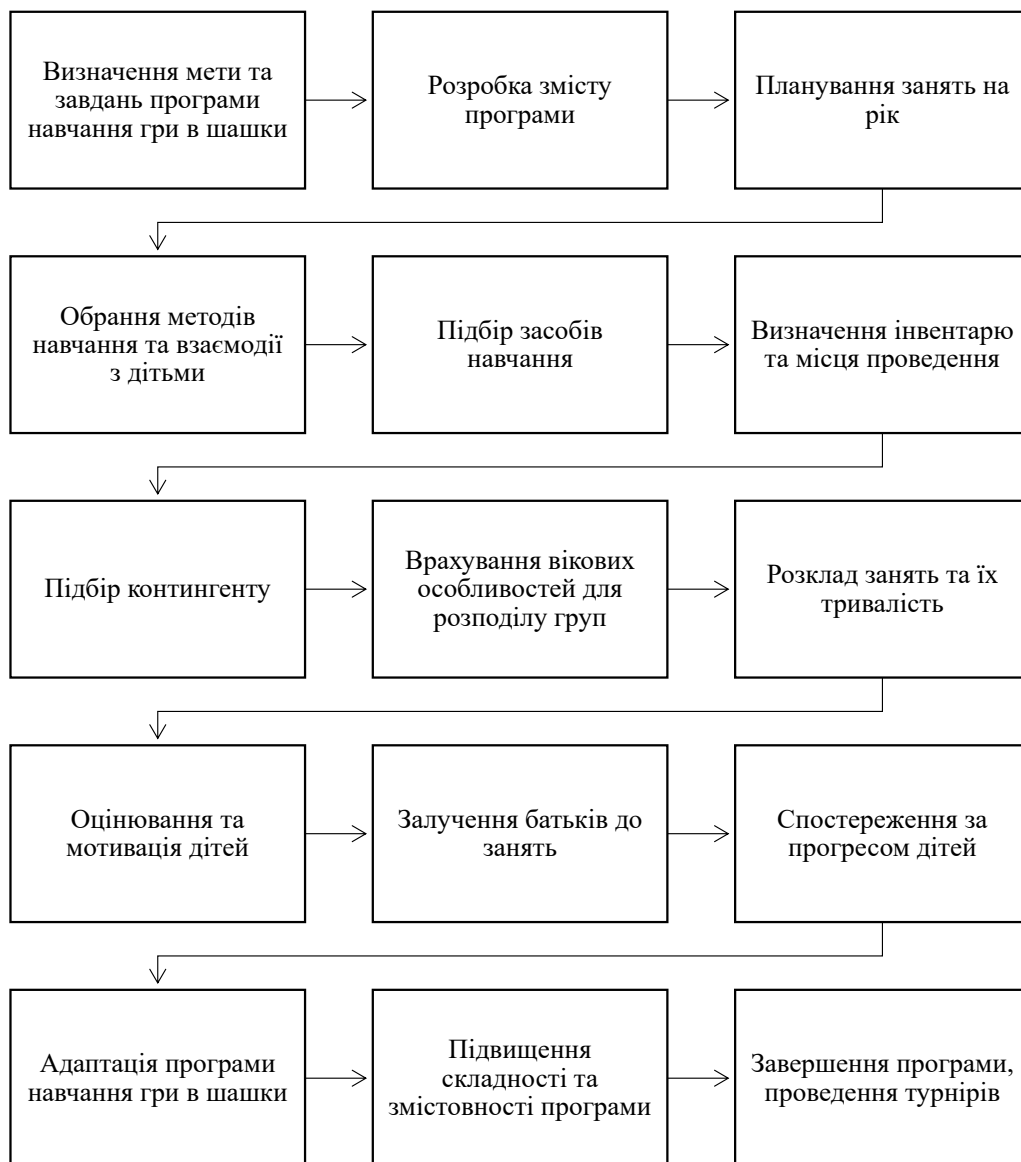
г) засвоєння принципів гри:

– планування ходів для досягнення перемоги.

3. Планування занять на рік:

– 1–2 місяць – ознайомлення з матеріалами та правилами, розповідь дітям про гру в шашки, її історію та основні правила; показ шашкового поля та фігур; засвоєння правил базового руху фігур;

– 3–4 місяць – засвоєння правил та захоплення фігур, ознайомлення з правилами биття фігур; вправи на правильне захоплення та використання стратегій биття;

Рис. 1. Алгоритм побудови програми навчання гри в шашки дітей 4-6 років для підготовки юних шашкістів

– 5–6 місяць – розвиток стратегічного мислення, введення в поняття «стратегія» та «тактика»; вправи на планування рухів та стратегічні підходи;

– 7–8 місяць – освоєння правил дамок та розвиток стратегічних навичок, пояснення правил перетворення пішаків в дамки, вивчення руху та захоплення дамок, вправи на застосування дамок у стратегії.

– 9–10 місяць – розвиток аналітичних навичок, введення поняття «комбінація», вправи на знаходження можливих комбінацій та рухів;

– 11–12 місяць – застосування та гра, практика в різних ігрових ситуаціях, вдосконалення ігрових стратегій, проведення турнірів та ігор для закріплення навичок.

4. Обрання методів навчання та взаємодії з дітьми:

- інтерактивні ігри на дошці;
- рольові ігри, де діти грають ролями шашок;
- змагання та мінітурніри серед дітей.

5. Засоби навчання:

- шашковий набір для кожного учасника;
- роздатковий матеріал з правилами та ігровими стратегіями;

– ігрові завдання та практичні вправи.

6. Визначення інвентарю та місця проведення:

- шашкові дошки та фігури;
- спеціальний простір для гри, де діти зручно сидять за столами;
- місце (гурток у приміщенні дошкільного закладу).

7. Контингент:

– діти віком 4–6 років з дошкільних закладів, які проявляють інтерес до логічних ігор.

8. Врахування вікових особливостей:

а) для дітей 4 років:

- спрощені правила та короткі заняття;
- використання веселого ігрового підходу.

б) для дітей 5–6 років:

– розширення правил та більший акцент на завдання зі стратегії;

– підвищення складності завдань та розумової роботи.

9. Розклад занять та тривалість:

- заняття 2 рази на тиждень (наприклад, в середу та суботу);
- кожне заняття в середньому тривалістю 45 хвилин.

10. Оцінювання та мотивація:
– спільні ігри, підготовка мінітурнірів та невеликі нагороди.

11. Залучення батьків:
– організація заходів для батьків з можливістю грати разом з дітьми та відчувати процес.

12. Спостереження за прогресом
– ведення журналу спостережень та оцінювання розвитку навичок дітей.

13. Адаптація програми:
– з урахуванням реакції дітей на різні підходи та можливість вносити корективи в програму.

14. Підвищення складності та змістовності програми:
– поступове введення більш складних стратегій та тактик під час занять для старших дітей.

15. Завершення програми:
– організація завершального турніру серед дітей з нагородами та відзнаками.

Важливо враховувати, що діти у цьому віці найкраще навчаються через гру та практику. Програму можна адаптувати відповідно до реакцій та інтересів дітей, підбираючи рівень складності вправ та завдань.

Навчання дітей грі в шашки є ефективним, якщо розділити їх на групи за віком. Окремі групи для дітей 4, 5 та 6 років мають свої переваги, які варто враховувати при навчанні. Розподіл за групами пов'язаний з тим, що у віці 4 років діти ще розвивають свої когнітивні та моторні навички.

Група для 4-річних дітей може фокусуватися на простіших елементах гри, таких як рух фігур та базові правила.

5-річні діти вже можуть краще розуміти абстрактні поняття та виконувати більш складні завдання. Окрема група для 5-річних дітей може більше розглядати стратегічні аспекти гри, розвивати аналітичні навички та працювати над удосконаленням рухів.

6-річні діти вже мають більше досвіду та здібностей для складніших завдань. В окремій групі для 6-річних дітей можна зосередитися на глибокому розумінні стратегій, застосуванні комбінацій та навіть організувати невеликі турніри.

Проте проведення спільних занять дітей 4–6 років сприяє взаємодії та обміну досвідом між дітьми. Молодші можуть навчатися від старших дітей, а старші розвиватимуть лідерські якості та навички допомоги.

Вибір між окремими групами і навчанням разом залежить від особливостей групи дітей, доступності ресурсів та педагогічних підходів.

Дискусія. Результати дослідження доповнили наявні знання про особливості навчання дітей дошкільного віку грі в шашки. Порівнянно з підходами, описаними В.О. Сухомлинським, ми підтвердили важливість використання ігрової діяльності як основного засобу навчання [10, 22, 23]. Проте наш підхід передбачає більшу увагу до індивідуалізації процесу навчання, що відповідає сучасним тенденціям, окресленим у роботах науковців [13, 16, 18].

Дослідження Л.С. Виготського про зону найближчого розвитку знайшли підтвердження у впровадженні етапності та поступового ускладнення завдань у нашій програмі [5, 6, 25]. Особливу увагу приділено адаптації правил гри для дітей 4–6 років, що перегукується з підходами, викладеними в роботах J. Piaget, B. Inhelder [26, 28].

Новизною нашого дослідження є інтеграція фізичної активності в процес навчання гри в шашки, що забезпечує гармонійний розвиток моторних і когнітивних навичок [19, 20, 24]. Це доповнює висновки науковців про позитивний вплив інтелектуальних ігор на розвиток стратегічного мислення [14, 18, 22].

Так, J. Piaget, B. Inhelder [26, 28] описують розвиток мислення у дітей і вказують на значення розумових ігор, таких як гра в шашки, у стимулюванні когнітивних навичок. А. Diamond, K. Lee [17, 18, 19] розглядають різні інтервенції, які сприяють розвитку когнітивних функцій у дітей, включаючи гру в шашки як одну з ефективних стратегій.

Гра в інтелектуальні ігри дозволяє дітям вчитися аналізувати ситуації, розробляти стратегії та приймати рішення, що сприяє розвитку їхнього логічного та креативного мислення [11, 13, 15]. Проведені дослідження дозволили довести вплив гри в шашки на розвиток дитини 4–6 років та її здібностей [8, 12, 16].

J. Piaget наголошував, що гра є ключовим інструментом когнітивного розвитку дітей. У його роботах зазначено, що стратегічні ігри, подібні до шашок, сприяють формуванню навичок логічного мислення та здатності до абстракції. Наше дослідження підтверджує ці висновки, акцентуючи на необхідності адаптації правил гри для різних вікових груп [27].

Дослідження Н. Gardner [21] підкреслюють значення розвитку множинного інтелекту через ігри. Ми інтегрували його підхід до навчальної програми, зокрема розвиваючи логіко-математичний та міжособистісний інтелект у процесі групових занять.

Нашими дослідженнями можна підтвердити, що інтелектуальні види спорту, такі як шашки, шахи, го та інші настільні ігри, можуть мати значущий вплив на розвиток дитини з різних аспектів. Це розвиток мислення та логіки, удосконалення уваги та концентрації, розвиток спостережливості та запам'ятовування, виховання терплячості та дисципліни, сприяння соціальній взаємодії.

Гра в інтелектуальні ігри дозволяє дітям вчитися аналізувати ситуації, розробляти стратегії та приймати рішення, що сприяє розвитку їхнього логічного та креативного мислення. Також гравці повинні бути уважними до дрібниць і зосередженими на грі. Це допомагає розвивати увагу та концентрацію у дитини. Важливим є стеження гравцем за рухами супротивника та запам'ятовування попередніх ходів, що сприяє розвитку спостережливості та запам'ятовування.

Інтелектуальні ігри вимагають терпіння, особливо коли гра триває довго чи гравець перебуває у складній ситуації. Інтелектуальні ігри є ефективним способом спілкування та взаємодії з іншими дітьми і покращують навички спілкування, навчають співпраці. Таким чином, інтелектуальні види спорту сприяють комплексному розвитку розумових, емоційних та соціальних навичок дитини, що робить їх корисними ігровими засобами для навчання та розвитку.

Проведені дослідження довели вплив гри в шашки на розвиток дитини 4–6 років та її здібностей. Цей вік є особливо важливим для формування та набуття навичок та вмінь, розвитку когнітивних здібностей. Гра в шашки позитивно впливає на психічний та розумовий розвиток дітей у різних аспектах, включаючи увагу, пам'ять, мислення, творчі здібності та особистісну сферу.

Висновки. Використання гри в шашки в навчальному процесі сприяє комплексному розвитку когнітивних, соціальних і моторних навичок дітей дошкільного віку.

Адаптація методик і поступове ускладнення завдань забезпечують індивідуальний підхід і враховують вікові особливості дітей.

Інтеграція фізичної активності у процес навчання гри в шашки є ефективною для розвитку моторних і когнітивних здібностей дітей.

Використання сучасних педагогічних підходів і матеріалів сприяє підвищенню результативності навчального процесу.

Запропонований алгоритм та програма навчання гри в шашки для дітей 4–6 років є збалансованими і враховують усі аспекти їхнього розвитку, педагогічні умови, що підтверджується проведеними дослідженнями.

Аналіз досліджень підтвердив, що інтелектуальні ігри, зокрема шашки, є ефективним інструментом для розвитку когнітивних, моторних і соціальних навичок дітей дошкільного віку. Результати нашого дослідження поглиблюють розуміння педагогічних умов і підходів до організації навчання гри в шашки, доповнюючи як вітчизняні, так і зарубіжні наукові концепції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрович М.О. Методика діагностики інтелекту та інтелектуальних операцій старших дошкільнят: єдинбурзький рисунковий тест. *Теоретична та експериментальна психологія*. 2010. № 3 (1). С. 73–77.
2. Антонюк В.З. Формування інтелектуальної готовності старшого дошкільника до навчання у школі. *Балтійський гуманітарний журнал*. 2013. № 3. С. 5–7.
3. Балтажи К. Як навчитися грати в шашки. *Абетка шашкової гри*. Тернопіль: Вид-во «Підручники та посібники», 2016. 160 с.
4. Виготський Л.С. Мислення і мова. Київ: Радянська школа, 1982. 287 с.
5. Виготський Л.С. Проблема віку: збірник творів в 6 т. Т. 4.: *Дитяча психологія*. Ніжин, 1984. С. 244–268.
6. Виготський Л.С. Історія розвитку вищих психічних функцій. *Психологія розвитку людини: монографія*. М.: Вид-во Ексмо, 2005. С. 208–547.
7. Глібов А.О., Гончар О.В. Підготовка юних шашкарів: навчально-методичний посібник. Київ: Вид-во А. Глібова, 2007. 93 с.
8. Цікаві шашки: навчально-методичний посібник / Г.П. Дульська, О.В. Романюк, В.В. Семизорова, Н.В. Чижевська. Тернопіль, 2018. 80 с.
9. Педагогічні аспекти дошкільної освіти / за ред. І.І. Новикова. Київ: Освіта, 1999. 258 с.
10. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1977. 312 с.
11. Чижевська Н. Особливості змісту занять інтелектуальними видами спорту дітей дошкільного віку на матеріалі шашок. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. № 1. С. 25–29. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfv.2022.1.25-29>.
12. Чижевська Н., Шинкарук О. Обґрунтування доцільності занять шашками дітей дошкільного віку. *Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії*. 2022. С. 44–45.
13. Чижевська Н., Шинкарук О. Формування здібностей в процесі занять інтелектуальними видами спорту. *Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі*. 2021. С. 58–60.
14. Bilalić M., McLeod P., Gobet F. Does chess need intelligence? – A study with young chess players. *Intelligence*. 2007. Vol. 35. P. 457–470.
15. Bronson M.B. Self-regulation in Early Childhood: Nature and Nurture. Guilford Press. 2000.
16. Chyzhevska N., Shynkaruk O. Justification of Building a Program for Teaching Checkers to Preschool Children. *Youth and Olympic Movement*. 2023. С. 99–100.
17. Diamond A. Activities and Programs That Improve Children's Executive Functions. *Current Directions in Psychological Science*. 2012. Vol. 21 (5). P. 335–341.
18. Diamond A., Lee K. Interventions shown to aid executive function development in children 4 to 12 years old. *Science*. 2011. Vol. 333(6045). P. 959–964.
19. Diamond A., Ling D.S. Conclusions about interventions, programs, and approaches for improving executive functions that appear justified and those that, despite much hype, do not. *Developmental Cognitive Neuroscience*. 2016. Vol. 18. P. 34–48.
20. Dombrovska M., Margaryan L. Cognitive Development of Preschool Children Through Playing Checkers. *Psychological and Pedagogical Problems of Mental Development*. 2019. Vol. 28. P. 45–53.
21. Gardner H. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books, 2011.
22. Gobet F., Campitelli G. Educational benefits of chess instruction: A critical review. *Psicologia della Educazione e della Formazione*. 2006. Vol. 8. P. 27–42.
23. Gobet F., De Voogt A.J., Retschitzki J. Moves in mind. *The Psychology of Board Games*. 2004. P. 155–186.
24. Gobet F., Simon H.A. Templates in chess memory: A mechanism for recalling several boards. *Cognitive Psychology*. 1996. Vol. 31 (1). P. 1–40.
25. Kováčiková L., Takáč P. Development of cognitive skills in preschool children through playing draughts. *Acta Educationis Generalis*. 2017. Vol. 7 (2). P. 7–15.
26. Piaget J. *The origins of intelligence in children*. International Universities Press. 2013. 440 p.
27. Piaget J. *The Moral Judgment of the Child*. New York: Free Press, 1997.
28. Piaget J., Inhelder B. *The psychology of the child*. Routledge. 1969. 192 p.
29. Rudanović M., Babić N. Effects of Playing Checkers on Cognitive Abilities of Preschool Children. *Early Child Development and Care*. 2019. Vol. 189 (12). P. 1894–1904. DOI: [10.1080/03004430.2017.1410580](https://doi.org/10.1080/03004430.2017.1410580).

REFERENCES

1. Aleksandrovych, M.O. (2010). The methodology of diagnosing intelligence and intellectual operations of older preschoolers: The Edinburgh Drawing Test. *Theoretical and Experimental Psychology*, 3(1), 73–77.
2. Antonyuk, V.Z. (2013). Formation of intellectual readiness of older preschoolers for school education. *Baltic Humanitarian Journal*, 3, 5–7.
3. Baltazhi, K. (2016). *How to Learn to Play Checkers: The ABC of Checkers Game*. Vinnytsia: Publishing House "Textbooks and Manuals", 160 p.
4. Vygotsky, L.S. (1982). *Thought and Language*. Kyiv: Soviet School, 287 p.
5. Vygotsky, L.S. (1984). The problem of age. In *Collected Works in 6 Volumes*, Vol. 4: *Child Psychology* (pp. 244–268).
6. Vygotsky, L.S. (2005). *The History of the Development of Higher Mental Functions*. In *Human Development Psychology: A Monograph* (pp. 208–547). Moscow: Eksmo.
7. Hlibov, A.O., & Honchar, O.V. (2007). *Preparation of Young Checkers Players: A Training and Methodological Manual*. Kyiv: A. Hlibov Publishing, 93 p.
8. Dulaska, H.P., Romaniuk, O.V., Semizorova, V.V., & Chyzhevska, N.V. (2018). *Interesting Checkers: A Training and Methodological Guide*. 80 p.
9. *Pedagogical Aspects of Preschool Education* (Ed. I.I. Novikov). (1999). Kyiv: Osvida, 258 p.
10. Sukhomlynsky, V.O. (1977). *I Give My Heart to Children*. Kyiv: Soviet School, 312 p.
11. Chyzhevska, N. (2022). Features of the content of activities in intellectual sports for preschool children based on checkers. *Theory and Methods of Physical Education and Sports*, 1, 25–29. <https://doi.org/10.32652/tmfv.2022.1.25-29>.
12. Chyzhevska, N., & Shynkaruk, O. (2022). Justification of the feasibility of checkers for preschool children. *Innovative and Information Technologies in Physical Culture, Sports, Physical Therapy, and Ergotherapy*, 44–45.
13. Chyzhevska, N., & Shynkaruk, O. (2021). Formation of abilities in the process of intellectual sports activities. *Innovative and Information Technologies in Physical Culture*, 58–60.

14. Bilalić, M., McLeod, P., Gobet, F. Does chess need intelligence? – A study with young chess players. *Intelligence*. 2007. Vol. 35. P. 457–470.
15. Bronson, M.B. Self-regulation in Early Childhood: Nature and Nurture. Guilford Press. 2000.
16. Chyzhevska, N., Shynkaruk, O. Justification of Building a Program for Teaching Checkers to Preschool Children. *Youth and Olympic Movement*. 2023. С. 99–100.
17. Diamond, A. Activities and Programs That Improve Children's Executive Functions. *Current Directions in Psychological Science*. 2012. Vol. 21(5). Pp. 335–341.
18. Diamond, A., Lee, K. Interventions shown to aid executive function development in children 4 to 12 years old. *Science*. 2011. Vol. 333(6045). Pp. 959–964.
19. Diamond, A., Ling, D.S. Conclusions about interventions, programs, and approaches for improving executive functions that appear justified and those that, despite much hype, do not. *Developmental Cognitive Neuroscience*. 2016. Vol. 18. Pp. 34–48.
20. Dombrovska, M., Margaryan, L. Cognitive Development of Preschool Children Through Playing Checkers. *Psychological and Pedagogical Problems of Mental Development*. 2019. Vol. 28. Pp. 45–53.
21. Gardner, H. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books, 2011.
22. Gobet F., Campitelli, G. Educational benefits of chess instruction: A critical review. *Psicologia della Educazione e della Formazione*. 2006. Vol. 8. pp. 27–42.
23. Gobet, F., De Voogt, A.J., Retschitzki, J. Moves in mind. *The Psychology of Board Games*. 2004. Pp. 155–186.
24. Gobet, F., Simon, H.A. Templates in chess memory: A mechanism for recalling several boards. *Cognitive Psychology*. 1996. Vol. 31(1). Pp. 1–40.
25. Kováčiková, L., Takáč, P. Development of cognitive skills in preschool children through playing draughts. *Acta Educationis Generalis*. 2017. Vol. 7(2). Pp. 7–15.
26. Piaget, J. *The origins of intelligence in children*. International Universities Press. 2013. 440 p.
27. Piaget, J. *The Moral Judgment of the Child*. New York: Free Press, 1997.
28. Piaget, J., Inhelder, B. *The psychology of the child*. Routledge. 1969. 192 p.
29. Rudanović, M., Babić, N. Effects of Playing Checkers on Cognitive Abilities of Preschool Children. *Early Child Development and Care*. 2019. Vol. 189(12). pp. 1894–1904. DOI: 10.1080/03004430.2017.1410580.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Чижевська Надія <https://orcid.org/0000-0003-0821-9296>, nadiya.chyzhevska@gmail.com
Шинкарук Оксана Анатоліївна <https://orcid.org/0000-0002-1164-9054>, shi-oksana@ukr.net
Національний університет фізичного виховання і спорту України,
вул. Фізкультури, 1, м. Київ, 03150, Україна

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Chyzhevska Nadiia <https://orcid.org/0000-0003-0821-9296>, nadiya.chyzhevska@gmail.com
Shynkaruk Oksana <https://orcid.org/0000-0002-1164-9054>, shi-oksana@ukr.net
National University of Ukraine on Physical Education and Sport,
Fizkul'tury str., 1, Kyiv, 03150, Ukraine